

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی

زیر نظر آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی
مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

تألیف:

گروهی از نویسندگان

(حجج اسلام: محمود فتحعلی، دکتر مجتبی مصباح و دکتر حسن یوسفیان)

	مقدمه:
۱۴	- آیت الله محمدتقی مصباح یزدی
۱۵	- دکتر محی الدین محمدیان
۱۷	پیشگفتار:
۲۱	بخش اول: مباحث مقدماتی
۲۲	فصل اول: مفهوم شناسی
۲۲	۱. فلسفه
۲۵	۲. تعلیم
۲۵	۳. تربیت
۲۷	۴. اسلام
۲۸	۵. تعلیم و تربیت
۳۱	۶. تعلیم و تربیت اسلامی
۳۶	۷. فلسفه تعلیم و تربیت
۳۸	۸. فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
۳۹	فصل دوم: تعلیم و تربیت و فلسفه آن
۳۹	امکان تعلیم و تربیت
۴۰	ضرورت تعلیم و تربیت
۴۱	انقسام تعلیم و تربیت
۴۱	۱. رسمی و غیر رسمی
۴۲	۲. عمومی و غیر عمومی (تخصصی / اختصاصی)
۴۳	۳. معمولی و استثنایی

۴۴	۴. حضوری و غیر حضوری
۴۴	۵. اختیاری و غیر اختیاری
۴۵	۶. مطلق و مقید
۴۵	رابطهٔ تعلیم و تربیت با دانش‌های دیگر
۴۶	۱. معرفت‌شناسی
۴۶	۲. متافیزیک (فلسفهٔ اولی)
۴۶	۳. انسان‌شناسی
۴۷	۴. ارزش‌شناسی
۴۸	۵. اخلاق و عرفان
۴۹	۶. روان‌شناسی
۴۹	۷. جامعه‌شناسی
۵۱	اهمیت و ضرورت فلسفهٔ تعلیم و تربیت
۵۱	پیشینهٔ پژوهش در فلسفهٔ تعلیم و تربیت
۵۲	پیوست فصل دوم: فهرستی از برخی منابع فارسی دربارهٔ فلسفهٔ تعلیم و تربیت
۵۶	فصل سوم: تعلیم و تربیت اسلامی و فلسفهٔ آن
۵۶	قلمرو اسلام
۶۰	اسلام و تعلیم و تربیت
۶۲	راه دست‌یابی به فلسفهٔ تعلیم و تربیت اسلامی
۶۴	اهمیت و ضرورت فلسفهٔ تعلیم و تربیت اسلامی
۶۵	مؤلفه‌های فلسفهٔ تعلیم و تربیت اسلامی
۶۵	۱. مبانی
۶۷	۲. اهداف
۶۷	۳. اصول
۶۸	۴. ساخت‌ها
۶۸	۵. مراحل
۶۹	۶. عوامل و موانع
۶۹	۷. روش‌ها
۶۹	پیشینهٔ پژوهش در فلسفهٔ تعلیم و تربیت اسلامی
۷۱	پیوست فصل سوم: گزارشی از برخی منابع دربارهٔ فلسفهٔ تعلیم و تربیت اسلامی
۸۳	بخش دوم: مبانی تعلیم و تربیت اسلامی
۸۴	درآمد
۸۵	انواع مبانی
۸۸	فصل اول: مبانی معرفت‌شناختی

۸۹	۱. امکان و وقوع شناخت یقینی
۹۰	۲. امکان و وقوع شناخت مطلق
۹۴	۳. امکان شناخت عالم خارج از ذهن
۹۵	۴. امکان شناخت امور نامحسوس
۹۶	۵. امکان انتقال شناخت (تعلیم)
۹۷	۶. تقسیم علم به حضوری و حصولی
۹۹	۷. صدق؛ مطابقت علم حصولی با واقع
۱۰۰	۸. خطاناپذیری علم حضوری
۱۰۱	۹. مراتب علم حضوری
۱۰۲	۱۰. ابزارهای علم حصولی
۱۰۵	۱۱. مراتب علوم حصولی (حس، خیال و عقل)
۱۰۶	۱۲. پیش‌نیاز بودن برخی معرفت‌های حصولی برای برخی دیگر
۱۰۸	۱۳. مبنای‌گرایی در توجیه معرفت حصولی
۱۱۱	۱۴. تقدم معرفت یقینی بر معرفت معارض با آن
۱۱۲	۱۵. ثبات و تغییر در درجه اعتبار معرفت حصولی
۱۱۴	۱۶. وابستگی معرفت‌های عملی به معرفت‌های نظری
۱۱۶	۱۷. ابزارهای معرفت دینی
۱۱۸	۱۸. اعتبار انواع معرفت‌های دینی

۱۲۱	فصل دوم: میانی هستی‌شناختی
۱۲۲	۱. وجود ممکن
۱۲۲	۲. وجود تأثیر و تأثر (علیت) میان موجودات
۱۲۵	۳. امکان؛ ملاک نیاز به علت
۱۲۶	۴. ضرورت علی - معلولی
۱۲۷	۵. سنخیت علی - معلولی
۱۲۸	۶. سنخیت یک نوع علت با چند نوع معلول و برعکس
۱۳۰	۷. مراتب داشتن موجودات
۱۳۰	۸. تقسیم موجودات به مادی و فرامادی
۱۳۲	۹. تدریجی بودن عالم ماده و موجودات متعلق به ماده
۱۳۳	۱۰. وجود تزاخم در عالم ماده

۱۳۵	فصل سوم: میانی الهیاتی
۱۳۵	۱. وجود خداوند کامل مطلق
۱۳۷	۲. توحید
۱۳۷	۱-۲. توحید ذاتی
۱۳۸	۲-۲. توحید در خالقیت

۱۳۹	۲-۲. توحید در مالکیت
۱۴۰	۲-۴. توحید در ربوبیت تکوینی
۱۴۱	۲-۵. توحید در ربوبیت تشریحی
۱۴۲	۲-۶. توحید در الوهیت
۱۴۳	۲-۷. توحید افعالی
۱۴۵	۳. قضا و قدر الهی
۱۴۶	۴. وحدت نظام هستی
۱۴۷	۵. وحدت غایت و هدف هستی
۱۴۸	۶. حکمت الهی
۱۵۰	۷. نظام احسن
۱۵۲	۸. عدل الهی
۱۵۳	۹. هدف از آفرینش جهان
۱۵۴	۱۰. هدایت تکوینی
۱۵۵	۱۱. هدایت تشریحی
۱۵۶	۱۲. خاتمیت، جامعیت و جهانی بودن اسلام
۱۵۸	۱۳. قرآن، کتاب تحریف‌ناپذیر آسمانی
۱۵۹	۱۴. ولایت و امامت پیامبر اسلام (ص)
۱۶۰	۱۵. ولایت و امامت امامان معصوم (ع)
۱۶۱	۱۶. غیبت امام دوازدهم (عج)
۱۶۲	۱۷. ولایت فقیه در زمان غیبت امام دوازدهم (عج)
۱۶۴	فصل چهارم: مبانی انسان‌شناختی
۱۶۴	۱. ترکیب انسان از روح و بدن
۱۶۶	۲. غیر مادی بودن روح
۱۶۷	۳. اصالت روح
۱۶۷	۴. جاودانگی روح
۱۶۸	۵. مراتب طولی و شئون عرضی روح و وجود تراحم در آنها
۱۷۰	۶. تغییرپذیری تدریجی روح و بدن
۱۷۱	۷. تأثیرگذاری روح و بدن بر یکدیگر
۱۷۲	۸. وجود سرشتی مشترک و فطرتی الهی در همه انسان‌ها
۱۷۳	۹. مختار بودن انسان
۱۷۵	۱۰. هدفمندی انسان
۱۷۵	۱۱. خوددوستی انسان
۱۷۶	۱۲. کمال‌جویی انسان
۱۷۶	۱۳. نامتناهی بودن کمال‌جویی انسان
۱۷۷	۱۴. کمال‌نهایی انسان: قرب به خداوند متعال

۱۷۹	۱۵. مقدمه بودن زندگی دنیوی انسان برای زندگی اخروی
۱۸۰	۱۶. وابستگی کمال حقیقی انسان به افعال اختیاری او
۱۸۰	۱۷. وابستگی فعل اختیاری به توانایی، بینش، و گرایش
۱۸۱	۱۸. کاستی‌های انسان در توانایی، بینش و گرایش
۱۸۲	۱۹. تأثیرگذاری انسان بر موجودات دیگر و تأثیرپذیری از آنها
۱۸۳	۲۰. اجتماعی بودن انسان
۱۸۴	۲۱. نیازمندی انسان به وحی برای دستیابی به کمال حقیقی
۱۸۵	۲۲. وابستگی کمال حقیقی انسان به استفاده از همه قابلیت‌های او
۱۸۵	۲۳. تأثیر رشد متناسب قابلیت‌های انسان در کمال حقیقی او
۱۸۶	۲۴. وجود موانع در راه رسیدن به کمال
۱۸۶	۲۵. تفاوت انسان‌ها در ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها
۱۸۷	۲۶. بندگی انسان در برابر خدا
۱۸۸	۲۷. مسئولیت انسان در برابر خدا درباره خود و همه موجودات دیگر
۱۸۹	۲۸. کرامت تکوینی و اکتسابی انسان
۱۹۱	فصل پنجم: مبانی ارزش‌شناختی
۱۹۱	۱. معنای ارزش
۱۹۲	۲. موصوف ارزش
۱۹۳	۳. واقعی بودن ارزش در دانش‌های عملی
۱۹۴	۴. اثبات‌پذیر بودن ارزش‌های واقعی
۱۹۵	۵. ارزش ذاتی و غیره
۱۹۵	۶. وابستگی همه ارزش‌های واقعی به ارزش هدف نهایی
۱۹۷	۷. هدف نهایی! قرب به خداوند
۱۹۸	۸. ثابت و مطلق بودن اصول ارزشی و متغیر بودن ارزش امور دیگر
۱۹۹	۹. مراتب داشتن ارزش‌های غیره
۲۰۰	۱۰. تأثیر نیت و نوع کار اختیاری در ارزش آن
۲۰۱	۱۱. انتخاب معقول در تراحم ارزش‌ها
۲۰۱	۱۲. حد نصاب ارزش
۲۰۲	۱۳. راه تشخیص ارزش
۲۰۴	مبانی تعلیم و تربیت اسلامی در یک نگاه
۲۰۹	ویژگی‌های عمومی تعلیم و تربیت اسلامی
۲۱۱	بخش سوم: سایر مؤلفه‌ها
۲۱۲	فصل اول: اهداف تعلیم و تربیت اسلامی
۲۱۲	اهمیت و ضرورت بحث

۲۱۲	تعریف هدف
۲۱۳	مقصود از هدف در تعلیم و تربیت
۲۱۴	انواع اهداف تعلیم و تربیت
۲۱۴	هدف نهایی و غیر نهایی
۲۱۴	هدف نهایی تعلیم و تربیت اسلامی
۲۱۶	اهداف غیرنهایی
۲۱۶	هدف عام تعلیم و تربیت اسلامی
۲۱۶	انواع اهداف عام؛ فردی و اجتماعی
۲۱۷	اهداف میانی و خاص
۲۱۸	انواع اهداف میانی، طولی و عرضی
۲۱۸	اهداف طولی و انواع آن
۲۲۰	اهداف عرضی و انواع آن
۲۲۳	تعیین اهداف میانی تعلیم و تربیت اسلامی
۲۲۴	اهداف عرضی مشترک
۲۲۵	اهداف الهی
۲۲۵	الف) اهداف بینشی
۲۲۸	ب) اهداف گزایشی
۲۳۲	ج) اهداف رفتاری
۲۳۸	اهداف شخصی
۲۳۸	الف) اهداف بینشی
۲۴۱	ب) اهداف گزایشی
۲۴۴	ج) اهداف رفتاری
۲۴۹	اهداف فرهنگی - اجتماعی
۲۴۹	الف) اهداف بینشی
۲۵۲	ب) اهداف گزایشی
۲۵۶	ج) اهداف رفتاری
۲۶۷	اهداف اقتصادی
۲۶۷	الف) اهداف بینشی
۲۶۸	ب) اهداف گزایشی
۲۶۹	ج) اهداف رفتاری
۲۷۵	اهداف سیاسی
۲۷۵	الف) اهداف بینشی
۲۷۷	ب) اهداف گزایشی
۲۷۸	ج) اهداف رفتاری
۲۸۱	اهداف طبیعی
۲۸۱	الف) اهداف بینشی

۲۸۱	ب) اهداف گرایشی
۲۸۱	ج) اهداف رفتاری
۲۸۲	اهداف عرضی ویژه
۲۸۳	اهداف طولی عادی
۲۸۴	الف. بر اساس مراحل رشد
۲۸۵	اهداف مرحله زمینه‌سازی (پیش‌زادی)
۲۸۵	اهداف مرحله سیادت
۲۸۵	اهداف مرحله اطاعت
۲۸۵	اهداف مرحله وزارت
۲۸۶	اهداف مرحله حمایت (بزرگ‌سالی)
۲۸۶	ب. بر اساس پیش‌نیازهای منطقی
۲۸۷	ج. بر اساس اولویت‌های ساختاری
۲۸۷	د. بر اساس اولویت‌های محتوایی
۲۸۷	اهداف عمومی و تخصصی
۲۸۸	۱. نیازها
۲۸۸	۲. امکانات عمومی تعلیم و تربیت
۲۸۹	۳. اولویت‌ها
۲۸۹	اهداف طولی ویژه
۲۹۰	فصل دوم: اصول تعلیم و تربیت اسلامی
۲۹۰	اهمیت و ضرورت بحث
۲۹۱	تعریف اصول
۲۹۲	کلی بودن اصول
۲۹۳	رابطه اصول با میانی و اهداف
۲۹۴	رابطه اصول با سایر مؤلفه‌های تعلیم و تربیت
۲۹۶	مخاطبان اصول
۲۹۷	تعریف اصول تعلیم و تربیت اسلامی
۲۹۷	طبقه‌بندی اصول
۲۹۸	مروری بر ویژگی‌های عمومی تعلیم و تربیت اسلامی
۲۹۹	فهرست اصول طبقه اول
۳۰۰	شرح و بسط اصول
۳۰۰	۱. اصل هم‌گرایی
۳۰۲	۲. اصل انطباق با اسلام
۳۰۳	۳. اصل جامع‌نگری
۳۰۶	۴. اصل تناسب و اعتدال
۳۱۲	۵. اصل تدریج

۳۱۲	۶. اصل استمرار
۳۱۵	۷. اصل اولویت
۳۱۹	۸. اصل تدبیر و مدیریت

۳۲۲	فصل سوم: ساحت‌های تعلیم و تربیت اسلامی
۳۲۲	اهمیت و ضرورت بحث
۳۲۳	تعریف ساحت
۳۲۴	ملاک تعیین ساحت‌های تعلیم و تربیت
۳۲۵	تعیین ساحت‌های تعلیم و تربیت
۳۳۰	تعاریف
۳۳۰	ساحت‌های بینشی
۳۳۱	ساحت‌های گرایشی
۳۳۲	ساحت‌های رفتاری
۳۳۳	ساحت‌های شخصی
۳۳۳	ساحت‌های جمعی
۳۳۳	ساحت اقتصادی
۳۳۳	ساحت سیاسی
۳۳۴	ساحت فرهنگی - اجتماعی
۳۳۴	ساحت الهی
۳۳۵	ساحت طبیعی

۳۳۶	فصل چهارم: مراحل تعلیم و تربیت اسلامی
۳۳۶	اهمیت و ضرورت بحث
۳۳۷	تعریف مراحل
۳۳۸	ملاک تعیین مراحل تعلیم و تربیت
۳۴۰	روش تعیین مراحل
۳۴۲	بررسی مراحل تعلیم و تربیت اسلامی، بر اساس مراحل رشد
۳۴۹	مرحله زمینه‌سازی (پیش‌زادی)
۳۵۰	۱. غیر ارادی بودن تعلیم و تربیت از جهت متعلم و متربی
۳۵۰	۲. تأثیرگذاری غیرمستقیم
۳۵۱	مرحله سیادت
۳۵۳	مرحله اطاعت
۳۵۴	مرحله وزارت
۳۵۷	مرحله حمایت (بزرگ‌سالی)
۳۵۸	بررسی مراحل تعلیم و تربیت اسلامی، بر اساس پیش‌نیازهای منطقی
۳۵۸	روح و بدن

۲۵۹	بدن
۲۶۰	روح
۲۶۰	بینش، گرایش و کنش
۲۶۵	بینش‌ها
۲۶۵	گرایش‌ها
۲۶۸	کنش‌ها
۲۷۰	بررسی مراحل تعلیم و تربیت اسلامی بر اساس اولویت‌های ساختاری
۲۷۱	بررسی مراحل تعلیم و تربیت اسلامی بر اساس اولویت‌های محتوایی
۲۷۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۷۶	فصل پنجم: عوامل و موانع تعلیم و تربیت اسلامی
۲۷۶	اهمیت و ضرورت بحث
۲۷۷	تعریف عوامل و موانع تعلیم و تربیت
۲۷۸	الف) عامل و مانع، به افعال اطلاق نمی‌شوند
۲۷۹	ب) مانع، امری موجود یا شبه موجود است
۲۸۰	ج) منظور از تأثیر، اعم از علّیت حقیقی و اعدادی است
۲۸۰	د) عامل یا مانع به صور مختلف تأثیر می‌گذارند
۲۸۲	هـ) تأثیر عامل و مانع، با اهداف تعلیم و تربیت سنجیده می‌شد
۲۸۵	و) منظور از تأثیر عامل و مانع، قابلیت تأثیر آنهاست
۲۸۵	ز) مانع، هیچ‌گاه تأثیر مثبت ندارد
۲۸۷	تعریف تفصیلی عوامل و موانع تعلیم و تربیت اسلامی
۲۸۷	انواع عوامل و موانع
۲۸۸	مختار و غیر مختار
۲۸۸	در اختیار و خارج از اختیار
۲۸۹	مسئولیت تعلیم و تربیت
۲۹۲	به لحاظ اهداف
۲۹۴	درونی و بیرونی
۲۹۶	نمونه‌ها
۲۹۷	عوامل و موانع درونی
۲۹۷	۱. عوامل بینشی
۲۹۸	۲. موانع بینشی
۲۹۹	۳. عوامل گرایشی
۴۰۲	۴. موانع گرایشی
۴۱۰	۵. عوامل توانشی - رفتاری
۴۲۰	۶. موانع توانشی - رفتاری
۴۲۶	عوامل و موانع بیرونی

۴۲۶	۱. عوامل الهی
۴۲۸	۲. موانع الهی
۴۲۰	۳. عوامل فرهنگی - اجتماعی
۴۲۴	۴. موانع فرهنگی - اجتماعی
۴۲۸	۵. عوامل اقتصادی
۴۲۸	۶. موانع اقتصادی
۴۲۹	۷. عوامل سیاسی
۴۲۹	۸. موانع سیاسی
۴۴۰	۹. عوامل طبیعی
۴۴۲	۱۰. موانع طبیعی

۴۴۴ فصل ششم: روش‌های تعلیم و تربیت اسلامی

۴۴۴ اهمیت و ضرورت بحث

۴۴۵ تعریف روش

۴۴۵ الف) روش‌ها می‌توانند ما را به اهداف تعلیم و تربیت برسانند

۴۴۶ ب) برای رسیدن به یک هدف، می‌توان از روش‌های گوناگون استفاده کرد

۴۴۶ ج) یک روش می‌تواند برای رسیدن به اهداف گوناگون به کار رود

۴۴۷ د) روش‌ها با عناوینی کلی و انتزاعی بیان می‌شوند

۴۴۸ هـ) روش‌ها ناظر به انواع فعالیت‌های اختیاری در حوزه تعلیم و تربیت هستند

۴۴۸ و) روش‌ها دارای مراتب طولی هستند

۴۴۹ ز) به کارگیری روش‌ها ممکن است با یکدیگر تزاوج داشته باشند

۴۴۹ ح) روش‌ها علاوه بر فعالیت‌ها و اهداف با سایر مؤلفه‌های تعلیم و تربیت....

۴۵۰ تعریف تفصیلی روش‌های تعلیم و تربیت اسلامی

۴۵۰ تعیین روش

۴۵۱ دسته‌بندی روش‌ها

۴۵۴ نمونه‌ها

۴۵۴ ۱. روش‌های مربوط به مدیریت

۴۵۴ ۲. روش‌های مربوط به محتوا

۵۱۲ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۵۲۵ فهرست منابع

۵۲۵ الف) منابع فارسی و عربی

۵۲۶ ب) مقالات فارسی

۵۲۸ ج) مقالات انگلیسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

(جمعه، ۲)

اوست آن‌که در میان افرادی درس ناخوانده پیامبری از خودشان برانگیخت تا آیاتش را بر آنها برخواند و ایشان را تزکیه کند و کتاب و حکمت بیاموزد، گرچه پیش از این در گمراهی آشکار بودند.

عن أمير المؤمنين (ع): يَا مُؤْمِنُ، إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ وَالْأَدَبَ تَمَنُّ نَفْسِكَ، فَاجْتَهِدْ فِي تَعْلُمَهُمَا، فَمَا يَزِيدُ فِي عِلْمِكَ وَادِّبِكَ يَزِيدُ فِي ثَمَنِكَ وَقَدْرِكَ. فَإِنَّ بِالْعِلْمِ تَهْتَدِي إِلَى رَبِّكَ، وَبِالْأَدَبِ تَحْسِنُ خِدْمَةَ رَبِّكَ، وَبِالْأَدَبِ الْخِدْمَةَ يَسْتَوْجِبُ الْعَبْدُ وِلَايَتَهُ وَقُرْبَهُ ...

(بحار الأنوار، ج ۱، ص ۱۸۰، ح ۶۴)

ای مؤمن، این دانش و ادب قیمت توست، پس در فراگیری آنها بکوش که هر چه بر دانش و ادب افزوده شود ارج و قیمتت افزون گردد؛ چرا که با دانش است که به بسوی پروردگارت هدایت می‌شوی و با ادب است که به نیکی در خدمت پروردگارت در می‌آیی، و بنده با ادب خدمت، سزاوار ولایت و تقرب به خداوند می‌شود.

امام خمینی (ره):

اساس عالم بر تربیت انسان است (صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۱۵۲).

مقام معظم رهبری مد ظله العالی:

مسئله تعلیم و تربیت مسئله زندگی بخشیدن و ولادت بخشیدن به یک مخاطب و یک انسان است (۸۷/۲/۱۲).

مقدمه

۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بارش فیض رحمت بر تشنگان عالم خاک و تابش نور معرفت بر جان‌های پاک، نویدبخش راه‌یابی به درک حضور دوست، و آرام‌گرفتن در پناه اوست. همو که با فرستادن برترین مخلوقات خود به سوی‌مان لایق دعوت‌مان دید و تعلیم و تزکیه را هدف رسالت‌شان شمرد. همانها که در این راه از هیچ کوششی دریغ نکردند و همه هستی خود را بر سر آن نهادند و این رسالت را به پیشوایان امت سپردند تا همواره دست‌گیر ما، و گویی برای رشد و تعالی‌مان باشند.

درخت تعلیم و تربیت اما آنگاه میوه‌های شیرین خود را پیاپی به بار خواهد آورد که دارای ریشه‌های ستبر و استوار باشد، ریشه‌هایی که از منابع تغذیه سالم و نیروبخش مایه گیرد و به شاخ و برگ‌های گسترده و در هم تنیده مدد رساند و طراوت و شادابی، و زیبایی و شکوفایی آنها را تأمین کند و این همه جز با استفاده از موهبت‌های آسمانی که خدای متعال به وسیله پیامبران راستین در اختیار ما نهاده میسر نیست.

نظام تعلیم و تربیت ما نیز هنگامی مطلوب و رضایت‌بخش است که بر مبنای استوار اسلام بنا شود. ساختن چنین بنای عظیمی بدون شک نیازمند مهندسی دقیقی است که در پرتو فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی امکان می‌پذیرد. امید است که اثر حاضر بتواند نقشی مثبت در تهیه یک نقشه مهندسی نمونه برای این هدف ایفا کند. و البته رسیدن این بنای عظیم به سرانجام مطلوب و ترمیم خرابی‌های آن، نیازمند عزم و همتی دیگر است که آن را نیز از خداوند منان برای دست‌اندرکاران طلب می‌کنیم و خداوند متعال را بر همه نعمت‌های بی‌پایان ظاهر و باطن که به ما ارزانی داشته است سپاس می‌گوییم و ظهور منجی بشریت را آرزو مندیم.

در پایان لازم می‌دانم از دانشمندان متعهدی که وقت و نیروی فراوانی را برای پدید آوردن این اثر ارزشمند صرف کرده‌اند، به ویژه حجج اسلام آقایان محمود فتحعلی، مجتبی مصباح و حسن یوسفیان، صمیمانه تشکر کنم و افزونی توفیقات‌شان را از خداوند متعال مسألت کنم.

محمد تقی مصباح

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«باید فلسفه آموزش و پرورش اسلامی، واضح باشد و بر اساس این فلسفه، افق آینده آموزش و پرورش روشن باشد، معلوم باشد ما دنبال چه هستیم و کجا می‌خواهیم برویم...»

افراد صاحب‌نظر و عمیق بنشینند همین را تدوین کنند، معلوم بشود که ما می‌خواهیم بیاموزیم، تعلیم بدهیم و پرورش بدهیم، تا چه اتفاقی بیفتد. این فلسفه آموزش و پرورش است. این را مشخص بکنند. تدوین بکنند. آن وقت بر اساس این فلسفه، نظام مطلوب آموزش و پرورش به دست خواهد آمد.»

«از بیانات مقام معظم رهبری مدظله‌العالی»

موضوع تحول در آموزش و پرورش آن روز که در وزارت آموزش و پرورش در بین مسئولان مطرح شد، برای تحقق این مهم روشها و کارهایی پیشنهاد می‌شد. ولی بیش از همه و پیش از همه رهبر فرزانه انقلاب اسلامی بر این مهم پای می‌فشردند و تأکید می‌ورزیدند و آن‌گاه که موضوع در دوازدهم اردیبهشت ماه سال یکهزار و سیصد و هشتاد و پنج در دیدار معلمان با معظّم‌له مطرح شد، ضمن استقبال از آن، فرمودند: پیش از همه نیازمند طراحی فلسفه آموزش و پرورش اسلامی هستیم تا افق آینده معلوم باشد. البته نکات بسیار مهم و برجسته دیگری نیز در این ملاقات و سایر دیدارهای پیش از آن و بعد از آن مطرح شده بود و شد که هر کدام از آنها چراغ روشنی در فراروی مسئولان و پیگیری‌کنندگان موضوع تحول بود.

در کنار بسیاری از کارهایی که در این ارتباط در وزارت آموزش و پرورش پیش‌بینی و طراحی می‌شد سفارش تدوین و طراحی فلسفه آموزش و پرورش اسلامی بود. در مطالعات مبانی نظری سند تحول آموزش و پرورش، دو مطالعه با همین عنوان پیش‌بینی و در حال انجام بود، ولی به نظر می‌رسید کار دیگری نیز با توجه به تأکید مقام معظم رهبری، «که باید بهترین و برجسته‌ترین فکرها بنشینند برای آموزش و پرورش طراحی کنند و اشارتی نیز به این داشتند همانند استاد مصباح یزدی»، باید انجام پذیرد.

بر همین اساس از محضر حضرت آیت‌الله استاد علامه مصباح یزدی دام‌ظله درخواست شد که در این کار ماندگار و ضروری دستگیر آموزش و پرورش باشند. معظم‌له با بزرگواری این درخواست را اجابت و گروهی از فضلا و دانشمندان مؤسسه پژوهشی امام خمینی (ره) را مأموریت دادند تا زیر نظر مستقیم ایشان نسبت به تدوین این مجموعه اقدام نمایند. آن‌گونه که بنده مطلعم در این تحقیق و تألیف، محققان و مؤلفان در انتخاب موضوعات، عناوین بحث، نتایج پژوهش و حتی روش مطالعه و تنظیم نهایی از راهنمایی‌ها و مشورتهای حضرت استاد علامه مصباح یزدی بهره جسته‌اند و می‌توان اطمینان داد که این مجموعه به دلیل نظارت یکی از صاحب‌نظران برجسته فلسفه اسلامی و اسلام‌شناسان معاصر در حوزه فقه و فلسفه و کلام و معارف قرآنی، از اتقان و استحکام علمی کم‌نظیری برخوردار است. البته همچنان که دست‌اندرکاران این پژوهش و تألیف خود یادآور شده‌اند، آیندگان از پژوهشگران و اندیشمندان می‌توانند بر استحکام و غنای این بنای نهاده شده بیافزایند و آن را با مطالعات جدید، کمال بیشتر ببخشند. اینجانب به نوبه خود لازم می‌بینم از حضرت استاد علامه مصباح یزدی دامت‌برکاته نسبت به اهتمام و پذیرش مسئولیت چنین کار سترگی کمال سپاسگزاری را داشته باشم و از دانشمندان و پژوهشیان ارجمند حجج‌اسلام محمود فتحعلی، دکتر مجتبی مصباح و دکتر حسن یوسفیان تشکر کنم. همچنانکه لازم است از برادر ارجمند جناب حجت‌الاسلام آقای علی ذوعلم مدیر کل وقت دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتابهای درسی که به عنوان نماینده سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نظارت بر این پروژه را بر عهده داشتند، قدردانی نمایم.

امید آنکه تحوّل در آموزش و پرورش در جهت تحقق منویات مقام معظم رهبری مدظله‌العالی به انجام و فرجام نیکو برسد.

انه ولی التوفیق

م‌حی‌الدین محمدیان